

5

Глава

Віды і згуртаванні

§ 18. Від

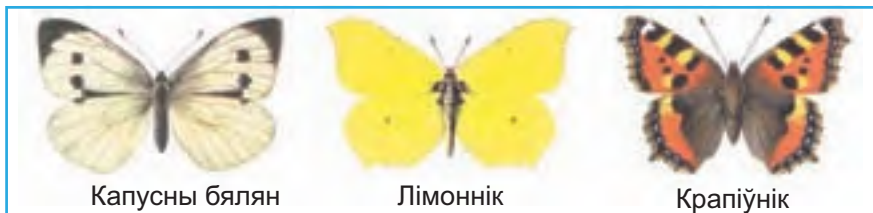
Вы даведаецца, што такое віды жывых арганізмаў, па якіх прыметах арганізмы можна аднесці да таго ці іншага віду, па якіх прыметах арганізмы адных відаў адрозніваюцца ад асобін другіх відаў.

Вы навучыцеся адрозніваць віды адзін ад аднаго.

Летам вы маглі бачыць белага матылька з чорнымі плямамі. Гэта *капуснік*, альбо *капусны бялян* (мал. 79). Такіх матылькоў можна сустрэць і на прышкольным участку, і на лецішчы, і ў вёсцы, і на полі. Значыць, у прыродзе існуе мноства арганізмаў, якія маюць падобную будову. Такая група арганізмаў называецца відам.

У тых месцах, дзе сустракаецца капуснік, ранняй вясной можна ўбачыць матылькоў жоўтай афарбоўкі. Гэта *лімоннікі*. Побач пырхаюць чырвона-карычневыя матылькі — *крапіўнікі*. Капусны бялян, лімоннік, крапіўнік — гэта розныя віды жывых арганізмаў (у дадзеным выпадку — розныя віды матылькоў).

Кожны арганізм належыць да пэўнага віду. Многія віды моцна адрозніваюцца. Вы лёгка адрозніце *васілёк* ад *рамонка*,

Мал. 79. Віды матылькоў

дуб ад бярозы, хрушча і каларадскага жука, зайца і лісу, а тым больш зайца і рамонак. Аднак далёка не заўсёды можна без цяжкасцей адрозніць адзін від ад другога. Якімі ж прыметамі характарызуюцца віды? Як асобін аднаго віду адрозніць ад асобін другога?

Па-першае, асобіны аднаго віду маюць падобную *вонкавую* і *ўнутраную будову*. Па-другое, яны жывуць у *падобных умовах*, а розных відаў — у розных. Напрыклад, *чына лясная* расце ў лесе, а *чына лугавая* — на лузе (мал. 80).

Мал. 80. Чына лясная (а)
і чына лугавая (б)

Наступнай адметнай прыметай з'яўляецца *займаемая тэрыторыя*. Асобін аднаго віду ў дзікай прыродзе можна сустрэць толькі на пэўнай тэрыторыі. Напрыклад, *ліпа сэрцавідная* сустракаецца ў Еўропе і Заходняй Азіі, а ліпа амерыканская — толькі на ўсходзе Паўночнай Амерыкі. *Шэры воўк* (мал. 81) жыве ў Паўночным паўшар'і, у той час, як *дзінга* (від ваўкоў) — толькі ў Аўстраліі, а *эфіёпскі воўк* — у гарах Эфіёпіі. Разам з тым часта арганізмы розных відаў знаходзяцца ў адной і той жа мясцовасці. Напрыклад, розныя віды

Мал. 81. Віды ваўкоў: а — шэры воўк; б — дзінга; в — эфіёпскі воўк

Мал. 82. Віды званочкаў:
а — скучаны; б — персікалісты; в — крапівалісты

званочкаў (мал. 82) сустракаюцца ў межах адной і той жа тэрыторыі.

Але самай важнай прыметай віду з'яўляецца здольнасць арганізмаў размнажацца і *даваць пладавітае патомства*.

Від — гэта сукупнасць арганізмаў, падобных паміж сабой паводле вонкавай і ўнутранай будовы, якія жывуць на пэўнай тэрыторыі ў падобных умовах і даюць пладавітае патомства.

Паміж рознымі відамі таксама існуюць прыметы падабенства. Усім добра вядомыя ягадныя кусты — *парэчкі чырвоныя* і *парэчкі чорныя* (мал. 83). Па будове кветак і пладоў, форме і размяшчэнні лістоў яны падобныя адны да другіх. Але ад моманту высявання пладоў добра відаць адметную розніцу.

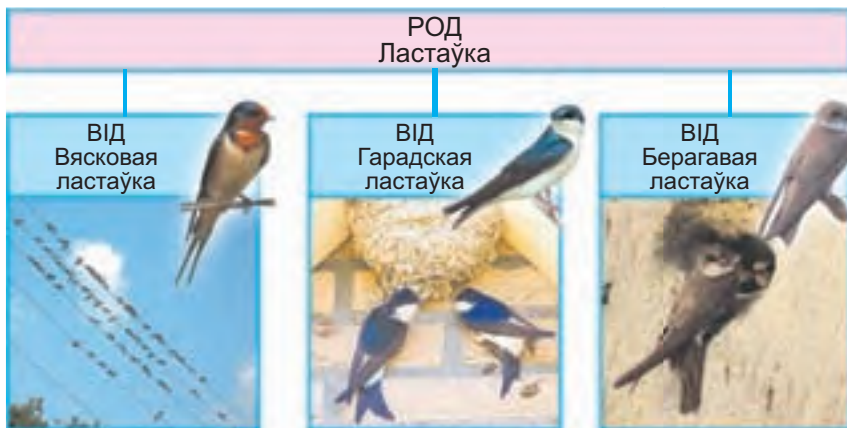

Мал. 83. Віды парэчак: а — чырвоныя; б — чорныя

Мал. 84. Василёк сіні (а) і василёк лугавы (б)

На галінках чорных парэчак павісаюць гронкі матава-чорных духмяных ягад. А на галінках чырвоных парэчак наліваюцца сокам бліскучыя, амаль празрыстыя чырвоныя ягады. Акрамя таго, плады, лісты і сцёблы кустоў чырвоных парэчак, у адрозненне ад чорных, не маюць характэрнага паху. Такія блізкія, падобныя, сваяцкія віды адносяцца да аднаго роду. *Чырвоная і чорная парэчкі* — два віды аднаго роду Парэчкі. *Василёк сіні і василёк лугавы* адносяцца да роду Василёк (мал. 84). *Вясковая ластаўка, гарадская ластаўка і берагавая ластаўка (берагавушка)* адносяцца да роду Ластаўка (мал. 85). Такім чынам, падобныя арганізмы ўтвараюць від, а блізкія віды аб'ядноўваюцца ў род.

Мал. 85. Віды роду Ластаўка

► **Гэта цікава.** Навуковыя назвы відаў складаюцца з двух слоў: назва роду пазначаецца назоўнікам, а відавы эпітэт — прыметнікам. Пры гэтым у назвах раслін відавы эпітэт запісваецца пасля назвы роду. Напрыклад, *канюшына лугавая, канюшына пашавая, рамонак аптэчны, бяроза павіслая* і г. д. У назвах відаў жывёл часцей відавы эпітэт ставяць перад назвай роду. Напрыклад, *вяртлявая чаротаўка, еўрапейскі бабёр, шэры воўк*.

■ **Паўторым галоўнае.** Усе жывыя арганізмы адносяцца да пэўных відаў. Арганізмы, якія адносяцца да аднаго віду, маюць падобную будову, пражываюць у падобных умовах на пэўнай тэрыторыі і пры размнажэнні даюць пладавітае патомства. Кожны від адносіцца да пэўнага роду. Блізкія віды адносяцца да аднаго роду.

? Праверым сябе

1. Назавіце агульныя прыметы, па якіх арганізмы адносяць да пэўнага віду.
2. Ці могуць адрознівацца асобіны аднаго і таго ж віду? Прывядзіце некалькі прыкладаў.
3. Ці могуць асобіны розных відаў мець падобныя прыметы? Прывядзіце прыклады.
4. Назавіце некалькі відаў раслін, жывёл, грыбоў, якія сустракаюцца ў вашай мясцовасці.
5. Як вы думаеце, чаму званочкі на малюнку 82 адносяць да аднаго роду?
6. Знайдзіце лішні від у прыведзеным пераліку: *жаба азёрная, жаба травяная, жаба вастрямордая, жаба сажалкавая, рапуха чаротавая*. Чаму ён лішні?